

ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНІ ФОРМИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ПАРКУ «БУЗЬКИЙ ГАРД»

Сучасний розвиток туризму в Миколаївській області є складовою процесу відновлення і збереження природно-рекреаційних ресурсів України. Особливу перспективу розвитку рекреаційної та туристичної діяльності представляє національний природний парк (НПП) «Бузький Гард».

Національний природний парк «Бузький Гард» розташований на території п'яти районів Миколаївської області: Первомайського, Арбузинського, Доманівського, Вознесенського та Братського.

Загальна площа території парку становить 6138,13 га, в тому числі 2650,85 га земель, що вилучаються в установленому порядку та надаються парку у постійне користування. Заповідна зона - 581,6 га (9,3%); регульованої рекреації - 3139,5 га (50,2%); стаціонарної рекреації - 45,2 га (0,7%); господарська зона - 2498,5 га (39,8%).

На парк покладено виконання таких завдань: збереження унікальних природних комплексів та історичних ландшафтів; проведення еколого-освітньої роботи; створення умов для організованого відпочинку; проведення наукових досліджень, розробка наукових рекомендацій [1].

Природні ресурси. Основною ґрунтотвірною породою на території НПП є леси. На вододільних рівнинних ділянках панують глибокі чорноземи, що сформувалися на лесах і лесоподібних суглинках антропогену. На терасах зустрічаються невеликі ділянки супіщаних чорноземів, які розвинулись на легких ґрунтоутворюючих породах. По заплавах річок, утворилися лучні, лучно-болотні та болотні ґрунти, а в місцях близького залягання сильномінералізованих вод – солончаки.

До парку входить ділянка річки Південний Буг протяжністю біля 44 км, яка тече тут у крутих кам'янистих берегах, утворюючи вузьку каньйоноподібну долину. Крім цього, до нього входять нижні ділянки приток першого порядку: лівих – рр. Сухий Ташлик, Мигійський Ташлик, Велика Корабельна, Мертвовод (з правою притокою р. Арбузинка), правого – р. Бакшала.

У складі місцевої флори нараховується понад 1000 видів рослин, 34 з них занесені до Червоної книги України: тюльпани бузький та дібровний,

горицвіт весняний, рястка Буше, сон лучний, астрагал шерстистоквітковий, рутвиця смердюча, чистець вузьколистий, 10 видів ковил та ін.

У рослинності національного парку представлено 11 рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України. На території НПП «Бузький Гард» зберігся різноманітний тваринний світ. На сьогодні на території парку мешкає 22 види хребетних тварин, що занесені до Червоної книги України, 5 – до Європейського червоного списку, 5 - до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, 176 - до Бернської конвенції. Серед переліку рідкісних видів - полоз лісовий, видра річкова, марена дніпровська, орел-карлик, підорлик малий, ящірка зелена та багато інших.

Клімат району розташування НПП «Бузький Гард» є помірно-континентальним, з характерними, для степової зони, особливостями. Регіон розташований у Північно-степовій підзоні. Він характеризується малосніжною, порівняно теплою нестійкою зимою, жарким літом з недостатнім і нестійким зволоженням, частою повторюваністю посух і суховіїв. Температура повітря протягом року змінюється в широкому діапазоні від -34°C до $+39^{\circ}\text{C}$. Температура вище 0°C тримається тут дев'ять місяців [2].

На території парку відсутні промислові об'єкти, але місто Первомайськ і Южноукраїнськ, є промисловими центрами, які знаходяться на відстані від парку 68 та 26 кілометрів, що можуть здійснювати антропогенний вплив. Спеціалізація підприємств Первомайська – машинобудування та переробка сільгосппродукції. Спеціалізація міста Южноукраїнськ – виробництво електроенергії на АЕС та на енергокомплексі, що завдає значного техногенного тиску на природні і історико-культурні комплекси "Гранітно-степове Побужжя". Незважаючи на те, що в цих містах знаходиться невелика кількість підприємств, кількість викидів в атмосферу від них шкідливих речовин є визначальною в області [5].

Значного антропогенного впливу зазнають і водні джерела. Виснаження водних ресурсів викликане зростанням споживання води промисловістю, сільським і комунальним господарствами та забрудненням водних джерел. Так у 2012 році з річки Південний Буг було забрано 127,1 млн. м³ води та скинуто 33,8 млн. м³, з них 2,4 млн. м³ – стічних вод.

Гард розташований у порожистій, малодоступній частині ріки, тому до початку будівництва тут Ташлицької ГАЕС не зазнавав руйнувань. Разом з низкою інших урочищ, скель та островів з розташованими на них пам'ятками, Гард утворює цілісний, єдиний, ще повністю не порушений, фактично останній історичний ландшафт, пов'язаний з історією Запорозької Січі. У зв'язку з планами підняття рівня Олександрівського водосховища до

відмітки 20,7 м, виникла загроза повного знищення останніх історичних ландшафтів Запорізької Січі [5].

Одна з проблем, що виникає під час експлуатації ГАЕС, - її вплив на нижній басейн. Забір протягом доби десятків мільйонів кубометрів води у верхній басейн і скидання її знову в нижній призводять до істотного впливу на режим рівнів, течії, отже, на всі гідрологічні процеси у водоймі.

Екологічні форми туризму. Враховуючи кліматичні, природні та культурно-історичні фактори, які впливають на формування напрямків туризму в Первомайському районі, сьогодні можна говорити про те, що в регіоні є можливості для розвитку багатьох видів туризму.

Види туризму, які присутні в національному парку «Бузький гард»:

Екологічний туризм – спрямований на екскурсії та подорожі з турботою про навколишнє середовище. В процесі подорожі пояснюється необхідність охорони природних ресурсів, важливість захисту навколишнього середовища.

Рекреаційний туризм - орієнтований на подорожі з метою відпочинку, оздоровлення і лікування. На території району розташована база відпочинку ПП «Гард Тур» та санаторій «Бузькі Пороги» (знаходиться в приватній власності на даний час не працює). Тут зосереджені значні запаси лікувальних радонових вод.

Спортивний туризм - села Мигія та Грушівка мають надзвичайно великий природно-рекреаційний потенціал. Стрімкі скелі каньйону - місце змагань спортсменів-скелелазів. Дивовижно-мальовничі ландшафти краю приваблюють багатьох аматорів пішого і кінного туризму, дарують незабутні враження від спілкування з природою.

Пригодницький туризм - даний вид туризму пов'язаний з фізичним навантаженням, а іноді і з небезпекою для життя. При організації таких турів, пригоди можуть бути підготовлені спеціально і забезпечені всіма можливими засобами безпеки. В урочищі Протич на території Мигії розташована одна з найкращих у Європі природних трас водного слалому.

Адміністрація національного природного парку «Бузький Гард» приділяє увагу розвитку мережі туристичних, екскурсійних маршрутів та екостежок. На даний час розроблено:

- Три автомобільні екскурсійні маршрути, які користуються великою популярністю серед відпочиваючих. Це одноденні тури, які проводяться в весняно-літній період і мають природничо-краєзнавче призначення.

- Один пішохідний маршрут. Одноденний екскурсійний маршрут, який пролягає біля р.Південний Буг з переходами через скелі та валуни.

Пішохідні екскурсії територією НПП «Бузький Гард» можуть здійснюватись з квітня до жовтня місяця включно. Це залежить від погодних умов даної місцевості.

- Один водний маршрут. Одноденний туристичний маршрут має сезонний характер. Проходячи ним, туристи знайомляться з природними ландшафтами, з біляводною рослинністю, споглядають мальовничі краєвиди. Маршрут пролягає найціннішою, наймальовничішою ділянкою Південного Бугу – Мигійським каньйоном.

- Один кінний маршрут, який розташований на території рекреаційної ділянки «Урочище «Громове».

- Чотири екологічні стежки. Екологічні стежки розраховані на відвідування педагогами, студентами, учнями шкіл та училищ, організованих екскурсійних груп різних вікових категорій. Вони включають в себе екскурсію до лісових масивів, ділянок наскельних степів, водно-болотних угідь і знайомлять відвідувачів з цікавими пам'ятками природи.

Для використання в рекреаційно-туристичних цілях НПП «Бузький Гард» необхідно визначити його рекреаційну місткість.

Рекреаційна місткість - це загальна кількість осіб, які можуть одночасно перебувати на даній території, не завдаючи шкоди природному середовищу.

За методикою визначення рекреаційної місткості території, розробленою М.В. Копачем, норма рекреаційного навантаження залежить від типу природних ландшафтів, сезону року, функціональної спрямованості рекреаційного використання території. Рекреаційну місткість пропонується визначати для кожного літнього сезону окремо за формулою:

$$V_i = \frac{N_s \cdot S_i \cdot C_i}{D_s}, \quad (1.1)$$

де V_i – рекреаційна місткість і-тої території, осіб;

N_s – норма рекреаційного навантаження на і-ту територію, осіб/км²;

S_i – площа і-тої рекреаційної території, км²;

C – тривалість рекреаційного періоду, днів;

D_i - середня тривалість перебування туриста і відпочиваючих на і-ій території, днів.

За допомогою формули 1.1 розраховуємо нормативну місткість для НПП «Бузький Гард».

Таблиця 1.1 - Результати розрахунку рекреаційної місткості зон стаціонарної та регульованої рекреації НПП «Бузький Гард» (тис. осіб)

Природний комплекс річковий	Мінімальна кількість	Середня кількість	Максимальна кількість
1 день перебування	238,8	310,5	382,2
2 дня перебування	119,4	155,2	191,1
7 днів перебування	34,1	44,3	54,6

Висновки. Перспективи використання НПП для рекреаційно-туристичних цілей є досить значними. Природні, кліматичні, історико-культурні фактори сприяють проведенню рекреаційно-туристичної діяльності. Рекреаційна місткість зон стаціонарної та регульованої рекреації НПП для теплого періоду року складає в середньому 310,5 тис. осіб для одноденного перебування, 155,2 тис. осіб. для дводенного, 44,3 тис. осіб. для тижневого перебування.

Література

1. Дачевская Л. Чудеса Прибужжя: [номінант на звання одного з «Семи природних чудес Миколаївщини» – Бузький Гард]/ Л. Дачевская //Наш город. – 2009. – №17 (29 апр.). – С.9.
2. Любіцева О.О., Панкова Є.В. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 396 с.
3. Масляк П.О. Рекреаційна географія. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
4. Туризм в Україні: Статистичний збірник. – К.:Держкомстат України, 2008. – 217 с.
5. Таращук С., Деркач О. Гранітно-Степове Побужжя. – Мигія.: Дирекція РЛП Гранітно-Степове Побужжя. – 2005. – 8 с.
6. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери Наукове видання. - Львів: НАН України. - ІРД НАН України. - 1999. - 78 с.